

УДК 159.9:378.014.3

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11\(65\)-2795-2806](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11(65)-2795-2806)

Сергєєнкова Оксана Павлівна доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії прикладної психології освіти, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-1380-7773>

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО Я-ПОЗИЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті було розглянуто актуальне питання сьогодення щодо розвитку професійного розвитку викладачів під час викликів та змін в освіті.

Метою роботи було визначення основних психологічних детермінант становлення професійного Я-позиції викладачів соціономічних спеціальностей в умовах трансформації системи вищої освіти.

В роботі було встановлено, що трансформація вищої освіти, зумовлена цифровізацією, упровадженням дистанційних та гібридних форматів навчання, зміною професійних ролей викладача в контексті компетентнісного підходу, посиленням вимог до академічної доброчесності та впливом соціально-політичних криз, включно з війною в Україні. Ці фактори формують новий професійний ландшафт, у якому викладачеві необхідно постійно переосмислювати власну професійну ідентичність та адаптуватися до нових умов педагогічної взаємодії.

Важливим напрямом трансформацій є зміна ролей викладача в контексті вищої освіти, яка передбачає перехід від трансляції знань до ролей фасилітатора, модератора освітнього процесу, ментора індивідуальних навчальних траєкторій студентів. Науковцями встановлено, що така зміна ролей змушує викладача переглядати власне професійне самосприйняття, набувати нових комунікативних та методичних компетентностей, а також інтегрувати у професійну діяльність елементи партнерської взаємодії зі студентами.

В статті було показано, що становлення професійної Я-позиції викладачів соціономічних дисциплін є складним процесом на який впливають взаємопов'язані чинники особистісних якостей, соціально-психологічних характеристик професійного середовища та організаційно-контекстуальних чинників реформування освітнього середовища. Було зазначено, що напрямок професійного розвитку визначають резильєнтність, рефлексивність, емоційна стійкість, автономність, здатність до саморегуляції та професійна мотивація.

Отже, психологічні детермінанти становлення професійного Я-позиції викладачів соціономічних спеціальностей мають системний та багатофакторний характер, а їх взаємодія визначає особливості професійного розвитку в умовах трансформації сучасної вищої освіти. Відповідно, подальший аналіз потребує окреслення специфічного впливу кожної групи чинників на структуру та динаміку професійної ідентичності викладачів, з урахуванням сучасних тенденцій освітніх змін.

Ключові слова: вища освіта, психологія, професійна Я-позиція, соціономічна сфера.

Serhieienkova Oksana Pavlivna Doctor of Psychological Sciences, Professor, Chief Researcher of the Laboratory of Applied Educational Psychology of the Laboratory of Applied Educational Psycholog, Ukrainian Scientific and Methodological Center for Practical Psychology and Social Work of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-1380-7773>

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS: THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL IDENTITY OF TEACHERS OF SOCIO-ECONOMIC DISCIPLINES IN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article examines the topical issue of professional development of teachers amid the ongoing changes in education.

The aim of the study was to identify the main psychological determinants of the formation of the professional self-position of teachers of socio-economic specialties in the context of the transformation of the higher education system.

The study found that the transformation of higher education is driven by digitalization, the introduction of distance and hybrid learning formats, changes in the professional roles of teachers in the context of a competency-based approach, stricter requirements for academic integrity, and the impact of socio-political crises, including the war in Ukraine. These factors are shaping a new professional landscape in which teachers need to constantly rethink their professional identity and adapt to new conditions of pedagogical interaction.

An important area of transformation is the change in the role of teachers in higher education, which involves a shift from imparting knowledge to acting as facilitators, moderators of the educational process, and mentors for students' individual learning trajectories. Researchers have found that this change in roles forces teachers to rethink their professional self-perception, acquire new communication and methodological competencies, and integrate elements of partnership with students into their professional activities.

The article showed that the formation of the professional self-position of teachers of socio-economic disciplines is a complex process influenced by interrelated factors of personal qualities, socio-psychological characteristics of the professional environment, and organizational and contextual factors of educational reform. It was noted that the direction of professional development is determined by resilience, reflectiveness, emotional stability, autonomy, the ability to self-regulate, and professional motivation.

Thus, the psychological determinants of the formation of the professional self-position of teachers of socio-economic specialties are systemic and multifactorial in nature, and their interaction determines the peculiarities of professional development in the context of the transformation of modern higher education. Accordingly, further analysis requires identifying the specific impact of each group of factors on the structure and dynamics of the professional identity of teachers, taking into account current trends in educational changes.

Keywords: higher education, psychology, professional self-position, socio-economic sphere.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, які відбуваються у системі вищої освіти України та світу протягом останніх років, зумовлюють суттєві зміни змісту, форм та способів професійної діяльності викладача. Це актуалізує питання становлення професійного «Я» у викладачів соціономічних дисциплін вищих навчальних закладів.

У сучасній науковій літературі визначається, що перехід від традиційної парадигми до моделі, яка орієнтована на професійну компетентність, супроводжується зміною ролі викладача, який дедалі частіше виступає не лише носієм та транслятором знань, а й фасилітатором освітнього процесу, наставником та партнером студентів [1, 2, 2]. В таких умовах професійна ідентичність працівника вищої освіти перестає бути стабільною характеристикою та набуває динамічних рис, які визначені постійними соціально-професійними викликами та змінами вимог до психоемоційної стійкості викладача [4, 5].

Особливої уваги ця проблема набуває у сфері соціономічних спеціальностей, де професійна діяльність пов'язана з інтенсивними міжособистісними взаємодіями, високим рівнем емоційного залучення та потребою в здатності до ефективного регулювання робочого навантаження. Саме викладачі соціономічних напрямів демонструють підвищену чутливість до трансформаційних процесів у системі освіти, оскільки їх професійна роль передбачає поєднання педагогічної, консультативної, комунікативної та соціальної функцій [6, 7].

В наш час суттєвий вплив мають соціально-політичні трансформації, зокрема війна в Україні, що змінила умови роботи викладачів, формати взаємодії зі студентами, критерії психологічної підтримки освітнього процесу та запит на

емоційну стійкість та резильєнтність педагогів. Викладачі соціономічних дисциплін зазнають особливо значного впливу цих подій, оскільки їхня діяльність передбачає роботу зі студентами, які перебувають у стані підвищеної тривожності, стресу й соціальної вразливості. В умовах цифровізації, гібридних форматів навчання, розширення дистанційних освітніх інструментів та посилення соціальних та психологічних викликів у суспільстві формування професійного «Я» педагогів соціономічної сфери зазнає додаткового впливу контекстуальних та структурних факторів, які потребують наукового осмислення [8].

У роботах останніх років показано, що становлення професійного «Я» викладача є складним процесом, який детерміновано взаємодією особистісних якостей, соціально-психологічних характеристик професійного середовища та організаційно-контекстуальних чинників реформування освітнього середовища [9]. Було встановлено, що такі характеристики, як рефлексивність, автономність, емоційна стійкість, здатність до саморегуляції та професійна мотивація, визначають напрямок професійного розвитку та впливають на якість педагогічної діяльності [7, 10]. Крім того, соціальна підтримка, професійне оточення, корпоративна культура та ціннісні орієнтири освітнього закладу формують додаткові ресурси або, навпаки, бар'єри для становлення професійної суб'єктності викладача [11].

Разом із тим, незважаючи на зростання кількості публікацій, які присвячені психологічним аспектам професійного розвитку педагогів, дослідження, які комплексно аналізують детермінанти становлення професійного «Я» саме викладачів соціономічних спеціальностей в умовах системних трансформацій вищої освіти, залишаються обмеженими. В наш час визначено вплив окремих факторів, зокрема зміни освітньої політики, інтеграція цифрових технологій, організаційних реформ, поведінкових характеристик викладачів, на професійне становлення викладачів вищих навчальних закладів [12]. З огляду на це, постає необхідність системного узагальнення сучасних теоретичних та емпіричних даних, що дозволить окреслити ключові психологічні детермінанти, які визначають розвиток професійного «Я» викладача соціономічних спеціальностей в умовах модернізації освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У науковій літературі останніх років спостерігається зростання інтересу до проблеми професійної ідентичності викладачів, що проявляється у розвитку концепцій професійної суб'єктності, педагогічної рефлексії та психологічної готовності до діяльності в умовах освітніх трансформацій. Дослідниками M.D.L.Á. Domínguez-González [12], O. Veldbrekht [13], I. Shuliak [14] було показано, що професійне «Я» викладача формується під впливом особистісних характеристик, соціально-психологічного середовища та організаційних умов, які визначають специфіку професійного розвитку у сфері вищої освіти. У

роботах авторів [1] [2] [3] [15] [16] підкреслюється роль цифрової трансформації, що модифікує стилі комунікації, педагогічні стратегії та структуру професійної взаємодії викладача зі студентами. Вітчизняні дослідження [11] [7] [17] присвячені діяльності викладачів соціономічних спеціальностей, вказують на роль емоційної складової професійної ідентичності та зазначаючи, що зміни в освітньому середовищі посилюють потребу у резильентності, саморегуляції та розвитку рефлексії. Разом із тим [18], [19] висвітлюють окремі аспекти професійного становлення викладачів у контексті сучасних трансформацій вищої освіти, залишаються недостатньо представленими. Унаслідок цього постає проблема наукового осмислення того, яким чином конкретні структурні, організаційні та соціокультурні зміни модифікують професійне самосприйняття викладача, які психологічні детермінанти визначають його здатність до адаптації та які умови є необхідними для збереження та розвитку професійної суб'єктності в умовах модернізованого освітнього середовища.

Мета дослідження – визначення основних психологічних детермінант становлення професійного Я-позиції викладачів соціономічних спеціальностей в умовах трансформації системи вищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

В наш час становлення професійної Я-позиції викладачів розглядається як інтегративний процес, що поєднує формування професійної ідентичності, розвиток професійної суб'єктності та усвідомлення власних можливостей у структурі педагогічної діяльності. Професійне «Я» визначається як компонент загальної ідентичності особистості, що формується під впливом взаємодії внутрішніх потреб та соціальних очікувань та визначає напрямок професійного розвитку фахівця [1]. Дослідження професійної самосвідомості вказують що становлення професійного «Я» є безперервним процесом рефлексивного переосмислення індивідуального досвіду та інтеграції ціннісних орієнтацій у професійну діяльність [5, 11].

У сучасних роботах було показано, що професійна ідентичність викладача є багатовимірним процесом, який включає когнітивні, афективні та поведінкові компоненти, що розвиваються під впливом змінних соціальних та організаційних умов [6]. В умовах трансформації вищої освіти розвиток професійної Я-позиції набуває динамічного характеру, оскільки викладачі повинні постійно адаптувати власну професійну позицію до нових технологічних, методичних та соціокультурних вимог [7, 8]. Було встановлено, що інтенсивність професійної взаємодії, структура педагогічної комунікації, рівень автономії та відповідальності визначають глибину процесів професійного самовизначення, що сприяє зміні або перегляду професійного образу «Я» [9, 10].

У дослідженнях останніх років показано, що професійна ідентичність викладача формується у процесі взаємодії з навчальним середовищем, професійною

спільнотою та організаційною культурою закладу освіти [10, 11]. Становлення професійної Я-позиції викладачів є складним, динамічним та контекстуально залежним процесом, який формується під впливом взаємодії численних внутрішніх та зовнішніх чинників [15]. Становлення професійного «Я» відбувається через гнучке конструювання професійної ролі, поступове прийняття нових стратегій діяльності, а також через здатність педагога трансформувати власні уявлення відповідно до сучасних викликів освітнього простору [11].

Важливим положенням сучасної психології є трактування професійного «Я» як центрального компонента професійної суб'єктності викладача. У наукових роботах Domínguez-González M.D.L.Á. та ін. (2025) [12] підкреслюється, що професійна суб'єктність реалізується через здатність фахівця усвідомлювати власну роль, здійснювати відповідальний вибір педагогічних дій, проявляти ініціативу та впливати на перебіг освітнього процесу. Дослідники Veldbrekht O. та ін., (2021) [9], Shuliak I. та ін. (2024) [14] зазначають, що розвиток професійної суб'єктності та професійної Я-позиції залежить не лише від особистісних характеристик викладача, а й від рівня його рефлексивності, уміння здійснювати професійний саморозвиток та ступеня інтегрованості в академічну спільноту.

Зміна структури та змісту вищої освіти має багатоаспектний характер і включає низку конкретних трансформацій, які безпосередньо впливають на професійну ідентичність викладача. Насамперед це стосується цифрової трансформації, у межах якої відбулося масове впровадження електронних освітніх платформ, систем управління навчанням, модульно-рейтингових інструментів, відео лекцій та асинхронних форматів взаємодії. Впровадження таких технологій вимагає від викладача не лише технічних навичок, але й перегляду педагогічних стратегій, зміни стилю комунікації та включення нових форм оцінювання, що прямо впливає на структуру його професійного «Я» [1, 5, 6].

Викладачі соціономічних спеціальностей, чия діяльність залежить від рівня міжособистісної комунікації, емоційної чутливості та здатності підтримувати психологічний баланс у взаємодії зі студентами, виявляються найбільш уразливими до цих змін, оскільки трансформаційні процеси безпосередньо впливають на зміст, функції та структуру їхнього професійного «Я» [8, 9].

Окремо встановлюється вплив розширення дистанційних та гібридних форматів навчання, які стали домінантними в період пандемії COVID-19 і збереглися в сучасних умовах військової агресії. Такі зміни призводять до модифікації педагогічної взаємодії, зменшення кількості безпосередніх міжособистісних контактів, що особливо критично для соціономічних спеціальностей, де ефективність навчання значною мірою залежить від живого діалогу, емоційної чуйності та невербальної комунікації [2, 10, 11, 16].

Становлення професійного «Я» викладачів визначається комплексним впливом низки внутрішніх та зовнішніх чинників, які формують когнітивну,

емоційну та поведінкову структуру його професійної ідентичності. Детермінанти цього процесу можуть бути об'єднані у три узагальнені групи: особистісні, соціально-психологічні та організаційно-контекстуальні, при цьому кожна група демонструє специфічний внесок у формування професійної суб'єктності викладача (табл. 1) [16, 20].

Таблиця 1

Основні групи психологічних детермінант становлення професійного «Я» викладачів соціономічних спеціальностей

Група детермінантів	Зміст	Вплив на професійну Я-позицію
Особистісні	Емоційна стійкість, саморегуляція, мотивація, рефлексивність	Формують внутрішню узгодженість професійної ідентичності, визначають здатність педагога до саморозвитку
Соціально-психологічні	Професійне оточення, стиль взаємодії, підтримка колективу, академічні цінності	Забезпечують інтегрованість у професійну спільноту та соціальне визнання професійної ролі
Організаційно-контекстуальні	Освітня політика, цифровізація, трансформація ролей викладача, умови праці	Визначають можливості реалізації професійної суб'єктності та ступінь адаптації до змін в системі вищої освіти

Джерело: сформовано автором на основі [8, 9, 10, 11, 17, 18]

Було встановлено, що особистісні детермінанти становлять базову платформу для формування професійної Я-позиції, оскільки визначають здатність викладача підтримувати внутрішню цілісність у ситуаціях невизначеності та професійного навантаження. Емоційна стійкість, рефлексивність та внутрішня професійна мотивація сприяють формуванню активної позиції викладача у взаємодії зі студентами, колегами та адміністрацією, що забезпечує стійкість професійного самовизначення [17, 18]. Така зміна ролей змушує викладача переглядати власне професійне самосприйняття, набувати нових комунікативних та методичних компетентностей, а також інтегрувати у професійну діяльність елементи партнерської взаємодії зі студентами. При цьому рівень саморегуляції виявляється одним із ключових факторів збереження професійної ідентичності в умовах інтенсивних трансформацій освітнього середовища [19].

Значну роль у формуванні професійного «Я» викладача відіграють соціально-психологічні детермінанти. В роботах останніх років було показано, що характер взаємодії в колективі, цінності професійної спільноти та рівень соціальної підтримки здатні суттєво модифікувати професійне самосприйняття викладача, зміцнити або, навпаки, послабити відчуття професійної суб'єктності [21, 22]. Академічне середовище із високим рівнем довіри, партнерства та

взаємоповаги сприяє формуванню позитивного образу професійного «Я», тоді як конфліктність, рольова невизначеність та перевантаження можуть сприяти дестабілізації професійної ідентичності [21].

Крім того, трансформація вищої освіти супроводжується зміною професійних ролей викладача, що вимагає від нього здатності до адаптації, перегляду професійних стратегій та формування нової конфігурації професійного «Я» [23]. Так цифровізація освіти, поширення дистанційних форматів, модернізація стандартів та збільшення нормативного навантаження створюють як нові можливості для професійного розвитку, так і додаткові ризики професійного виснаження [24]. Показано, що саме організаційна підтримка, чітка комунікація ролей та професійна автономія виступають ключовими чинниками збереження професійної суб'єктності викладачів у періоди викликів та реформ [25].

Важливою трансформацією є також євроінтеграційний курс освіти, який передбачає гармонізацію стандартів якості, оновлення програм підготовки, запровадження міжнародних підходів до оцінювання результатів навчання та розширення академічної мобільності. Саме такі зміни ускладнюють професійну діяльність викладача через зростання кількості регуляторних вимог, необхідність участі у міжнародних освітніх проєктах та інтеграції європейських педагогічних моделей у власну практику [7].

Додатковими чинниками, які впливають на формування професійного «Я» викладачів, є зміни у системі академічної доброчесності, що передбачають підвищені вимоги до якості освітнього процесу, боротьбу з плагіатом, впровадження систем перевірки текстів та формування нової академічної культури відповідальності. Автори зазначають, що це створює додаткове професійне навантаження, однак водночас позитивно впливає на самооцінку професійної ролі викладача, зміцнюючи його професійну суб'єктність.

Отже, сучасні зміни у технологічному, організаційному, соціальному та нормативному вимірі створюють принципово новий контекст функціонування вищої освіти. Це вимагає від викладачів соціономічних спеціальностей переосмислення професійної ідентичності, оновлення професійних ролей та підвищення рівня здатності до ефективної адаптації, саморозвитку. Для ефективного становлення професійної Я-позиції викладачів необхідно розвивати професійні якості, цифрову грамотність, резильєнтність, саморегуляцію, мотивацію та критичне мислення, комунікативні якості. Завдяки впровадженню сучасних психологічних програм підтримки можливо підвищити рівень цих якостей, що допоможе викладачам соціономічних спеціальностей в період трансформації вищої освіти.

Висновки.

У результаті проведеного літературного огляду визначено, що становлення професійної Я-позиції викладачів соціономічних спеціальностей вищих

навчальних закладів є динамічним процесом на який впливають особистісні, соціально-психологічні та організаційно-контекстуальні чинники. При цьому ключовими психологічними детермінантами розвитку професійної Я-позиції є емоційна стійкість, рефлексивність, внутрішня мотивація, соціальна підтримка, особливості професійного середовища та організаційні умови.

Показано, що трансформація вищої освіти, яка зумовлена цифровізацією, розширенням дистанційних форм навчання, зміною професійних ролей та ускладненням нормативних вимог, істотно впливає на структуру й динаміку професійної ідентичності викладача. Викладачі соціономічних спеціальностей є особливо чутливими до освітніх змін, оскільки їх професійна діяльність оснований на міжособистісній взаємодії та високому рівні емоційної залученості.

Визначено, що для підтримки професійної суб'єктності викладачів в умовах трансформацій необхідні інституційні механізми, які спрямовані на розвиток професійної автономії, підвищення цифрової компетентності, забезпечення психологічного добробуту та формування сприятливого освітнього середовища.

Перспективи подальших досліджень.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні аналізу впливу цифровізації, змін професійних ролей та соціально-психологічних навантажень на структуру професійної ідентичності педагогів та становлення професійної Я-позиції викладачів соціономічних спеціальностей. Перспективним також є розроблення моделей професійної підтримки та визначення інституційних механізмів, що сприяють зміцненню професійної Я-позиції викладачів у період освітніх змін.

Література:

1. Halal Orfali C., Arancibia Muñoz M. L., Riquelme Plaza I., Unda Valenzuela R. How higher education teachers see their professional identity. *Front. Educ.* 2024. Vol. 9. P. 1429847. doi: 10.3389/educ.2024.1429847.
2. Geraci A., Di Domenico L., Inguglia C., D'Amico A. Teachers' Emotional Intelligence, Burnout, Work Engagement, and Self-Efficacy during COVID-19 Lockdown. *Behavioral Sciences*. 2023. Vol. 13(4). P. 296. <https://doi.org/10.3390/bs13040296>.
3. Khrystiuk S.B. The competency-based approach in higher education: Problematicity & perspectives. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*. 2023. Vol. 14(1). P. 111-118. [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(1\).2023.111-118](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(1).2023.111-118).
4. Jiang L., Yu N. Developing and validating a Teachers' Digital Competence Model and Self-Assessment Instrument for secondary school teachers in China. *Education and Information Technologies*. 2024. Vol. 29(7). P. 8817-8842. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12182-w>.
5. Zhang J., Li Y., Zeng Y. Exploring the mediating role of teacher identity between professional learning community and teacher resilience: evidence from Eastern China. *Humanit Soc Sci Commun*. 2024. Vol. 11. P. 1290. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03800-0>.
6. Caballero-Julia D., Sanchez-Martin A., Hernández-Serrano M. J., Herrarte-Prieto L. Professional Ethos and Resilience in the Identity of Practicum Students during the Pandemic Context. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13(12). P. 1207. <https://doi.org/10.3390/educsci13121207>.

7. Дерстуганова Н. В. Развитие заальных компетентностей как важный фактор евроинтеграционных процессов. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2024. № 2. С. 35-42. <https://doi.org/10.32782/2415-3605.24.2.4>.
8. Uras Eren E., Atay D. Constructing professional identities: the role of school climate in early-career university teachers. *Asian. J. Second. Foreign. Lang. Educ.* 2025. Vol. 10. P. 22. <https://doi.org/10.1186/s40862-025-00329-w>.
9. Yang S., Shu D. Yin H. "Teaching, my passion; publishing, my pain": unpacking academics' professional identity tensions through the lens of emotional resilience. *High Educ.* 2022. Vol. 84. P. 235–254. <https://doi.org/10.1007/s10734-021-00765-w>.
10. Tymchuk I., Pohorila S., Kaplinskyi V., Popov O., Derstuganova N. Enhancing online learning quality through digital competencies of students. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*. 2024. Vol. 3. P. 1128. <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.1128>.
11. Tavrovetska N., Veldbrekht O. Psychological aspects of online learning implementation at Ukrainian universities. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. 2023. Vol. 9(2). P. 38-47. <https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2023.38>.
12. Domínguez-González M.D.L.Á., Luque de la Rosa A., Hervás-Gómez C., Román-Graván P. Teacher digital competence: Keys for an educational future through a systematic review. *Contemporary Educational Technology*. 2025. Vol. 17(2). P. ep577. <https://doi.org/10.30935/cedtech/16168>.
13. Veldbrekht O.O., Samkova O.M., Bovdyr O.S. Emotional burnout as a factor of professional deformation. *Habitus*. 2021. Vol. 32. P. 156-159. <https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2023.38>.
14. Shuliak I., Ostapchuk I., Laborda J. G. Online education in Ukraine in extreme conditions: Constraints and challenges. *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal (CALL EJ)*. 2024. Vol. 25(1). P. 208–227.
15. Adarkwah M. A., Islam A. Y. M. A. Enhancing entrepreneurial skills of persons with disabilities (PWDs) through immersive learning in the metaverse: a design thinking approach. *Disability and rehabilitation. Assistive technology*. 2025. Vol. 20(7). P. 2103–2117. <https://doi.org/10.1080/17483107.2025.2524609>.
16. Ramakrishna M., Singh P. The Way We Teach Now: Exploring Resilience and Teacher Identity in School Teachers During COVID-19. *Front. Educ.* 2022. Vol. 7. P. 882983. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.882983>.
17. Li J., Xie Y. Vocational College Teachers' Professional Identity and Its Relationship with Social Support and Sense of Efficacy. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2022. Vol. 652. P.1170-1177. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.220405.194>.
18. Diachuk O. Development of digital competence of teachers in vocational education institutions. *Scientia et Societas*. 2024. Vol. 3(1). P. 77-91. <https://doi.org/10.69587/ss/1.2024.77>.
19. Trent J. The struggle for pedagogical recognition in higher education: short stories of tension and triumph in the professional identity construction of an English for Academic Purposes (EAP) practitioner in Hong Kong. *Educ Res Policy Prac.* 2024. Vol. 23. P. 251–269. <https://doi.org/10.1007/s10671-023-09365-0>.
20. Zeng J., Liu W. The development and validation of the teacher professional identity scale in a Chinese university context. *PLoS ONE*. 2024. Vol. 19(3). P. e0293156. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293156>.
21. Dawborn-Gundlach M., Dadvand B., van Driel J., Speldewinde C. Supporting career-change teachers: developing resilience and identity. *Educational Research*. 2025. Vol. 67(2). P. 135-151. <https://doi.org/10.1080/00131881.2025.2459378>.

22. Yan Y. Bibliometric Review of Teacher Professional Identity Scholarship Over Two Decades. *Sage Open*. 2024. Vol. 14(2). <https://doi.org/10.1177/21582440241241173>.
23. Wang P., Chang D. Y. S. 'I can survive and thrive in this field': changes in shadow education teachers' professional identity under China's Double Reduction Policy. *Humanit Soc Sci Commun*. 2025. Vol. 12. P. 1702. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05966-7>.
24. Mitev A. Z., Toth R., Vaszkun B. Role transition of higher education teachers due to disruptive technological change: Identity reconstruction for a better teacher-student relationship. *The International Journal of Management Education*. 2024. Vol. 22(2). P. 100978. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2024.100978>.
25. Quirke S., Espinoza L., Sensevy G. Teacher Professional Identity and Curriculum Reform. In: Shimizu, Y., Vithal, R. (eds) *Mathematics Curriculum Reforms Around the World*. New ICMI Study Series. Springer, Cham. 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-13548-4_29.

References:

1. Halal Orfali, C., Arancibia Muñoz, M. L., Riquelme Plaza, I., & Unda Valenzuela, R. (2024). How higher education teachers see their professional identity. *Front. Educ*, 9, 1429847. <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1429847>.
2. Geraci, A., Di Domenico, L., Inguglia, C., & D'Amico, A. (2023). Teachers' Emotional Intelligence, Burnout, Work Engagement, and Self-Efficacy during COVID-19 Lockdown. *Behavioral Sciences*, 13(4), 296. <https://doi.org/10.3390/bs13040296>.
3. Khrystiuk, S. B. (2023). The competency-based approach in higher education: Problematicity & perspectives. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*, 14(1), 111-118. [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(1\).2023.111-118](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(1).2023.111-118).
4. Jiang, L., & Yu, N. (2024). Developing and validating a Teachers' Digital Competence Model and Self-Assessment Instrument for secondary school teachers in China. *Education and Information Technologies*, 29(7), 8817-8842. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12182-w>.
5. Zhang, J., Li, Y., & Zeng, Y. (2024). Exploring the mediating role of teacher identity between professional learning community and teacher resilience: evidence from Eastern China. *Humanit Soc Sci Commun*, 11, 1290. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03800-0>.
6. Caballero-Julia, D., Sanchez-Martin, A., Hernández-Serrano, M. J., & Herrarte-Prieto, L. (2023). Professional Ethos and Resilience in the Identity of Practicum Students during the Pandemic Context. *Education Sciences*, 13(12), 1207. <https://doi.org/10.3390/educsci13121207>.
7. Derstuganova, N. V. (2024). Rozvytok zahalnykh kompetentnostei yak vazhlyvyi faktor yevrointehratsiinykh protsesiv [Development of general competencies as an important factor in European integration processes]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: pedahohika – Scientific notes of the Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. Series: pedagogy*, 2, 35-42. <https://doi.org/10.32782/2415-3605.24.2.4>. [in Ukrainian].
8. Uras Eren, E., & Atay, D. (2025). Constructing professional identities: the role of school climate in early-career university teachers. *Asian. J. Second. Foreign. Lang. Educ*. 10, 22. <https://doi.org/10.1186/s40862-025-00329-w>.
9. Yang, S., Shu, D. & Yin, H. (2022). "Teaching, my passion; publishing, my pain": unpacking academics' professional identity tensions through the lens of emotional resilience. *High Educ*, 84, 235–254. <https://doi.org/10.1007/s10734-021-00765-w>.
10. Tymchuk, I., Pohorila, S., Kaplinskyi, V., Popov, O., & Derstuganova, N. (2024). Enhancing online learning quality through digital competencies of students. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*, 3, 1128. <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.1128>.